

# Message of Middle Matzah

## פסח תשפ"ה

Rabbi Pinchas Friedman

Chag HaPesach 5783

Translation by Dr. Baruch Fox

3 [117] RAV DANIEL GLATSTEIN ON THE HAGGADAH

In anticipation of Chag HaPesach, which approaches auspiciously, we wish to examine the fourth of the fifteen "simanim" of the Seder—"יחיד". The Shulchan Aruch explains "yAchasz" as follows (O.C. 473, 6): "He should take the middle matzah and break it in two." The source for this practice comes from parshas Re'eh. There, it is written (Devarim 16, 3): "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם" (for seven days, you shall eat matzos because of it, bread of affliction.)

There is a discrepancy between how this passuk is read and how it is written. We read the phrase as "לחם עוני"—"lechem oni"—although it is written as "לחם עני"—"lechem ani." The Gemara expounds on this passuk (Pesachim 115b): "לחם עוני, לחם שעונין עליו דברים הרבה. דבר אחר לחם עוני, לחם עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה." עני כתיב, (the way it is read) signifies that it is bread over which we pronounce many things. Another interpretation: Although we read it as "lechem oni," it is written as "ani," signifying that it should be eaten like a poor man eats his bread. Just as a poor man usually eats broken pieces, so, too, here, we fulfill the mitzvah with a broken piece. (Translator's note: In Hebrew, "onim" is derived from the verb to answer; "ani" is a poor man.)

### 2 The Reason We Break the Matzah before Reciting "Ha Lachma Anya"

Nevertheless, we still have a difficulty. This opening passage of the Haggadah—"Ha Lachma Anya"—refers to the "bread of the poor man" and the words: "Let all who are

hungry come and partake"—refer to the meal. So, why is "Ha Lachma Anya" recited prior to the mitzvah of recounting the story of "yetzias Mitzrayim"? Seemingly, it would have been more appropriate to recite this passage after the berachah "באל ישראל"—after completing the story of the exodus. Then, prior to the meal, just like we eat the "maror," we could also break the middle matzah—"יחיד"—and recite "Ha Lachma Anya."

We find a wonderful explanation in the teachings of the author of the Tanya in Shulchan Aruch HaRav (473, 36): We found two elucidations in the Gemara. Since we read the words as "lechem oni," we recite the Haggadah over this matzah. However, since the words are written as "lechem ani," we require that the matzah resemble a poor man's bread. By breaking the middle matzah and performing the step of "yAchasz" at the beginning of the Seder, we accomplish both goals. Furthermore, this explains very nicely why we recite "Ha Lachma Anya" before recounting the events of "yetzias Mitzrayim," instead of waiting to recite it right before the meal.

### Breaking the Middle Matzah

We follow the custom as described in the *Shulchan Aruch*, and we break the middle matzah during *Yachatz*. The Smag and the Rokeach, however, disagree. They rule that the top matzah is the one that is broken in two. Their reasoning employs the concept "*ein maavirin al hamitzvos*," we do not pass over an opportunity to perform a mitzvah. As soon as we are presented with the

mitzvah to break the matzah, we immediately do so. In their opinion, we are required to break the first matzah we encounter—the top one in the stack of three.

The Bach disagrees with this reasoning, stating that only reciting the berachos of *HaMotzi* and *Al Achilas Matzah* are mitzvos—with *HaMotzi* being the first mitzvah performed over the stack of three matzos.

Breaking the matzah in two as a fulfillment of *lechem oni*, adds the Bach, is not truly a mitzvah that we must be careful to not disregard. Therefore, he states, the berachah *HaMotzi* should be recited over the top matzah, as codified in the *Mishnah Berurah*.<sup>3</sup>

4

Shelem Rav Haggadah - R. Barzer

### WHAT'S THE MESSAGE OF YAHATZ?

What is the reason for splitting the matza in half?

Rav Elimelech Biderman explains in the *Be'er HaHaim*, quoting

Rav Menachem Mendel of Riminov, that breaking the matza represents the creation of the covenant between Hashem and Am Yisrael.

Long ago, when two friends had to separate, they would take a paper bill, split it in half, and each of them would retain half. When they would look into their wallet later, they would remember that they are only half of their full being. Similarly, we split the matza and put half of it away for the afikomen. The other half we keep in front of us, reminding us of our connection with Hashem.

Related to this thought, *Sefer HaIkkarim* (4:45) by Rav Yosef Albo discusses the first brit (covenant) between Hashem and Am Yisrael, the *brit bein habetarim*. On the night of Pesah, when we were formed into a nation, *Yachatz* reminds us of the first covenant that Hashem established with Avraham Avinu.

During *brit bein habetarim*, animals were split in half, and Avraham walked between the halves. Then fire passed through them, symbolizing Hashem's passage through the territory. This illustrates that HaKadosh Barukh Hu and Avraham were two parties that became connected, and the unbreakable bond that was created between God and the Jewish nation.

At the Seder, we perform an act that is symbolic of that first covenant. We hide away the larger half to recognize Hashem. We recognize that HaKadosh Barukh Hu is the greater half, and He is tzafun, hidden.

This is the symbolism of *Yachatz*. Although we are celebrating *Yetzias Mitzrayim*, we are currently in a long and bitter *galus*. It has been a difficult trek, and the presence of our closest Friend, the *Aibeshter*, had been concealed for many years. So we tear the "picture" (i.e., matzah) in two, to remind us of how connected we are with our "Friend," and how we yearn to be together with Him again. At the end of the Seder (i.e., *galus*), when we are finally redeemed, we will once again feel and experience the closeness of the Almighty. In Reb Menachem Mendel's moving words, "*De Yidden blieben angeknippt in Borei Kol Olamim, un Der Borei Kol Olamim bleibt angeknippt in Yidden. The Yidden always remain tied together with the Almighty, and the Almighty is forever linked with His children.*"

One day soon we will reunite with our long-lost Friend. And when we do, how sweet it will be.

ענין חציית המצה מבאר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (ד"ה ורחץ) שהוא ענין כריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזלה"ק "ותהי מחצת העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית, כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחד, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראינו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו", ויתבאר ביתר שאת על פי דברי הזוה"ק (פרשת בא, שאומרים לפני ההגדה) שכל הפמליא של מעלה עומדים סביבן בעת אמירת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, וכורתים ברית בפניו יתב"ש.

8

7

הגדה של פסח      הלקח      10      שלום      פסח      נתיבות

6

a

(פרשת שקלים) שמבאר באריכות שענין כריתות הברית הוא להורות שקוב"ה וכנס"י חר הוא, ודם מורה על החיות כי הדם הוא הנפש (יברים יב גב.) כתיב (תהלים צה, ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', ופירש הרבי ר' בער זי"ע דחצוצרות הוא מלשון חצי צורות, והענין הוא שבזמן שישראל הם בגלות ורחוקים מהשי"ת נחשב כל אחד כחצי צורה כנ"ל, אך בהגיע קול השופר וכואו האזובים בארץ אשור והגדחים מארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש, אז נעשה מחצי צורה

במאיר עיני חכמים (חיי עמי פא) מבאר מה שטומנין חצי המצה קודם אמירת ההגדה, שי"ל הענין עפ"י מה דמצינו בכריתות ברית של כלל ישראל דכתיב (שמות כד, ו) ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח, ופירש הספורנו שעשה את המזבח כשליח לאל יתברך לבדו לכרות הברית, ובכן קבל חצי הדם, וחציו האחר נזרק על העם הנכנסים עמו לברית. ועי' באוהב ישראל

בני בכורי ישראל

10

מהמקום והזמן, וכביכול הוא עולה למעלה מן המולות, אין לו עוד שייכות למגבלות הטבע והעולם, ומתוך הארה זו ממשיך את עבודת הלילה, באמירת החלק השני של החלל, שבה מאירה הארת הגאולה העתידה - "לא לנו ה' כי אם לשמך תן כבוד", כביכול היהודי מבטל את מציאותו ונכלל למעלה מהמקום והזמן."

שהרי כאשר מחלקים דבר לשני חלקים, או בעומק יש חלק נוסף, הוא החלל שבינתיים שאינו נראה ואינו עולה בשם. ונמצא שכאשר חילקנו את המצה לשתיים נוצר כאן חלל שהוא חלק שלישי, ובחלל זה כביכול שם גנוז סוד ה"למעלה מן המקום", החלל הוא מקום שאינו עולה בשם, והוא כעין למעלה מהמקום. ושם הוא מקום הישות השלישי, אשר בוחר בעמו ישראל בלילה זה, בזמן שלמעלה מהזמן.

ובסוף ליל הסדר מבקשים מהשי"ת "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה", בני ישראל יושבים בזמן לידת גשמת ישראל - בזמן שלמעלה מהזמן, ומבקשים לראות כבר בקרוב את הגאולה העתידה, שהיא בבחינת למעלה מהזמן - "יום אשר הוא לא יום ולא לילה", בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ולדרגה זו זוכה כל יהודי בליל הסדר בזמן אכילת אפיקומן, כאשר חוזרת ומתגלית בחירת השי"ת בו למעלה

עוד י"ל ענין בראש כל מועדות נשאת פסח, שהוא ע"ד אומרם ז"ל (ר"ה ב.) שבניסן ר"ה לרגלים, כי שלוש הרגלים תחילתן בחג הפסח. והביאור בזה, דהנה איתא בספח"ק שני הרגלים הם זה למעלה מזה במשמעות של אתה בחרתנו, והוא ע"פ דאיתא בבית אברהם, בחמרא גו כסא ומדאני אסא לארוס וארוסה וכו' דמרמו על המצה והכוסות כפסח שהוא בחי ארוס וארוסה, שישראל היו עם הקב"ה כביצי"מ קודם קבלת התורה כבחי"י זו. והיינו כי בפסח בו נבחר לעם הנבחר הוא בחי אירוסין, ואח"כ הם ימי הספירה דאיתא בזוה"ק שענינים כספירת ז' נקיים להיטהר לבעלה, ובחג השבועות הוא בחי נישואין כמאמרם ז"ל יום חתונתו זה מתן תורה, וכדאיתא כספח"ק שענין כפה עליהם הר כגיגית הוא בחי חופה, וחג הסוכות הוא בחי הכאה לכיתו כמ"ש הביאני המלך חדריו, ועד שמיני עצרת בו בחי היחוד העילאי כמבואר בכת' הארז"ל. ולכן בראש כל מועדות נשאת פסח, ופסח ר"ה לרגלים, כי בו נבחרנו לעם קדשו בבחי אירוסין שהם השורש והראשית להנשואין והיחוד הבא אח"כ. וגם בחי"י זו מתחדשת ככל שנה ושנה בליל הסדר, שבו מתחדשים בניי להיות העם הנבחר, ומתחדשת בחי האירוסין. ולכן

צורה אחת שלימה, והיינו בחצוצרות וקול שופר פירוש שע"י קול השופר נעשה מחצי צורה - צורה שלמה.

ולכן בשעת אמירת ההגדה של סיפור יציאת מצרים שנתקבצו כל הנדחים מארץ מצרים אז נעשה צורה שלמה, והיינו דמקודם הוא יחץ - חצי צורה, ובא להראות שע"י אמירת ההגדה של סיפור יצי"מ שהוא השתחויה והודאה, נעשה מיתוך צורה שלמה.

14 Klal Yisrael Left Mitzrayim Early

The Chida<sup>6</sup> offers a novel understanding of the performance of Yachatz. Klal Yisrael was destined to be enslaved for a total of four hundred thirty years. Hashem redeemed us early, after only two hundred fifteen years had elapsed from the birth of Yosef's sons.

✦ We spent only half of the allotted years in Egypt because the Mitzriim forced the Jewish people to work even at night. Working both night and day meant that Klal Yisrael accomplished four-hundred-thirty-years' worth of slave labor in a fraction of the time.

✦ Makkas Bechoros transpired at chatzos halailah, midnight. This is an allusion to the fact that we were allowed to leave early: Our indentured time was cut in half, chatzos, because of the lailah, because we also had to work at night.

✦ Symbolic of the fact that we were subjugated for only half the intended duration of the punishment, we break the matzah in half. Yachatz is representative of our being in Egypt for only half the time.

12 The Three Matzos: Kohen, Levi, and Yisrael

It is common practice to refer to the three matzos at the Seder using the names Kohen, Levi, and Yisrael. The Shevet HaLevi<sup>7</sup> explains the reason behind this custom.

✦ The matzos at the Seder are stacked one on top of the other. The uppermost matzah, which one would reach for first, is used for the first mitzvah to be performed with the matzah: reciting the berachah of HaMotzi. The second matzah in the stack is designated for the second mitzvah: reciting the berachah of Al Achilas

Matzah. Finally, the third and final matzah is for Koreich, which is the final mitzvah to be performed with the matzos in the ke'arah.

✦ The order of the Seder is specific, and each matzah must be used for its designated purpose. This is similar to how, in shul, we are exacting in terms of who is called up for the kibbud of an aliyah. There is a very specific order: a Kohen is first, followed by a Levi, and then a Yisrael.

Just as the order in shul is precise, so too is the order in which the matzos are to be used. We refer to the matzos by the same nomenclature — Kohen, Levi, and Yisrael — to indicate the importance of using the matzos in their specific, designated order.

✦ The question then arises: When we perform Yachatz, breaking a matzah in two, why do we opt to divide the middle matzah? Why do we specifically break the Levi matzah?

13 Why the Levi Matzah Is Broken

✦ Rav Eliezer Ginzberg explains<sup>8</sup> that we break the middle matzah in two to symbolize that Shevet Levi was not enslaved in Mitzrayim.

At the Bris Bein HaBesarim, Hashem informed Avraham Avinu that his descendants would be exiled. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע כִּי גֵר יִהְיֶה וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְעַבְדִּים יִעֲבֹדוּ אֶתְּךָ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְיָרְדָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ וְיִבְרָכְךָ וְיִשְׁמְרֶךָ וְיִבְרָכְךָ וְיִשְׁמְרֶךָ. And He [Hashem] said to Avram, "Know with certainty that your offspring shall be aliens in a land not their own — and they will serve them, and they will oppress them — four hundred years (Bereishis 15:13). This gezeirah has three components: גֵּר יִהְיֶה, וְעַבְדִּים יִעֲבֹדוּ, and יִשְׁמְרֶךָ; i.e., they would be in a foreign land; they would be enslaved, and they would be afflicted and oppressed by their slave-masters.

14 Shevet Levi, who was not enslaved, was not subject to slave labor or oppression. Their galus entailed only the first component: that of being a stranger in a foreign land.

✦ We break the middle matzah, the matzah representative of Shevet Levi, and leave only the smaller piece on the Seder table. Levi experienced only the least painful of the three gezeiros — that of being geirim. The larger piece, representative of the slavery and oppression to which they were not subjected, is removed from the table while we read the Haggadah and retell the history of our slavery in Egypt.

Of the three matzos on the table, it is the middle one that is broken. The small piece is before us when we say the Haggadah. Why the middle matzah? According to the Arizal, the three matzos represent the three groups in Klal Yisrael: Kohen, Levi, and Yisrael. The top matzah represents Kohen, the middle one, Levi, and the lowest one, Yisrael. In fact, at the Seder, cheder children use the following words to characterize this siman: קָמַעַן דִּי מִיטְלִיקְטַע מִצָּחַ וְזֵאס הֵייטט: לוי און קען צופֿרעכט עס אויף האַלב, We take the middle matzah which is called Levi, and we break it in half. This is the time-honored nusach, and we must take note of it. What is so special about Levi?

Rambam in the beginning of Hilchos Avodah Zarah uncharacteristically describes in fascinating detail the history of idol worship among the nations and the trials that the Avos, primarily Avraham, faced in fighting these beliefs. He says that Avraham recognized the fallacy of paganism, subsequently becoming the first human to acknowledge his Creator on his own. He transmitted this belief to his son Yitzchak, who passed it to Yaakov, who in turn taught it to the Shevatim.

✦ Once Bnei Yisrael were enslaved in Egypt, where pagan worship was rampant, they themselves began emulating the inhabitants of their host country, likewise praying to idols. Rambam concludes that only Shevet Levi did not practice avodah zarah. Had the Ribono Shel Olam not had mercy on the Jews and sent Moshe to redeem them, Godly worship for which Avraham had toiled so ardously would have been all but forgotten.

Levi's unique status in Mitzrayim is seen in the berachah that Moshe gave to Shevet Levi during his final message to Klal Yisrael: כִּי שְׁמַרְו אֶתְּכֶם וְיִבְרָכְכֶם וְיִשְׁמְרֶכֶם וְיִבְרָכְכֶם וְיִשְׁמְרֶכֶם, for they have observed Your word, and Your covenant they preserved (Devarim 33:9). Chazal explain that this refers to the issur of avodah zarah and the mitzvah of milah. Even when their brethren forgot their connection to the Avos, Levi remained firm.

• It is precisely for this reason that we break the matzah that corresponds to Levi. If not for Shevet Levi, those mighty soldiers of Hashem who refused to bow to the prevalent culture, standing strong and true to uphold the glorious legacy their forefathers had left them, the ideals of the Avos would have been completely forgotten, relegated to the dustbin of theological concepts of the past. It is in the zechus of Shevet Levi that we merited to be redeemed from Mitzrayim (Yalkut Reuveni, Bo).

16 ולכן נוטלים דוקא את המצה האמצעית שהיא כנגד "לוי" שהרי כתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ג ה"ג) "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מישראל בכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים", ויש בזה כדי להזכיר לאדם על חובתו בעולמו לגזול מזמנו לעבודת השי"ת. עדי יזכה להיות נמנה בין פקודי שבטו של לוי.

17 Tosafos write<sup>9</sup> that the three matzos at the Seder correspond to our forefathers, Avraham, Yitzchak, and Yaakov. The top matzah corresponds to Avraham Avinu, the middle matzah to Yitzchak Avinu, and the bottom matzah to Yaakov Avinu. Accordingly, we can't help but ask why the matzah of Yitzchak Avinu is the one that must be broken in two.\*

Hashem then goes to Yitzchak Avinu, informing him that his children have committed aveiros. Yitzchak responds, "Are they my children and not Yours!? When they said na'aseh v'nishma, did You not refer to them as בני בכרי" (Shemos 4:22). Yitzchak then offers a defense of Klal Yisrael:

יצחק - ישחק

18 There are three places in Tanach where Yitzchak Avinu's name is spelled with a variant, namely, ישחק - Yischak:

נס ורע יצקוב ודוד עבדי אמאס מקנת מורעו משלים אל ורע אברהם... so too would I [never] reject the seed of Yaakov and My servant David, from selecting from his descendants rulers over the seed of Avraham, Yischak, and Yaakov; for I will return their captivity, and I will show them mercy (Yirmiyah 33:26).

ועתה שמע דבר ה' אתה אמר לא תבא על ישראל ולא תשקיף על בית ישחק. And now, hear the word of Hashem! You say, "Do not prophesy concerning Yisrael nor preach about the House of Yischak (Amos 7:16).

אשר כרת את אברהם ושבעו לישחק, [the covenant] that He made with Avraham and His vow to Yischak (Tehillim 105:9).

Yischak Avinu Sacrificed a Letter

19 Why is Yitzchak's name altered in these three pesukim? What is the implication of the name ישחק and how does it differ from that of יצחק? The Midrash<sup>10</sup> states that initially his name was Yischak, and it was changed to Yitzchak, יצחק.

The human lifespan is on average seventy years, during which it is possible for them to sin. Someone who sins during his first twenty years, however, is not punished by the Heavenly Court. This leaves only fifty years during which a person can commit a punishable transgression. Half of this time, twenty-five-years' worth, is nighttime, when people are sleeping.

The remaining twenty-five years can be reduced further, since about half of one's waking hours are spent eating meals, attending to bodily functions, and davening — during which he is unlikely to be sinning.

We are left with only twelve-and-a-half years during which a Jew could possibly have sinned.

Yitzchak then presents Hashem with a proposal. If Hashem is not willing to shoulder the entire twelve-and-a-half years on behalf of His children, then he, Yitzchak, is willing to split them, arguing, half I will bear, and You bear the other half.

It is Yitzchak Avinu who comes to the defense of Klal Yisrael in the Acharis HaYamim. The Navi says, בי אתה אבינו, you, Yitzchak, are our father. For אברהם לא יצענו וישראל לא יצירנו, Avraham and Yaakov do not save us. Yitzchak responds, advising Klal Yisrael to praise Hashem, not him: אתה ה' אבינו גאלנו מעולם שמה.

Like a true loving father, Yitzchak defends his children. He earns the title Avinu.

Why Was It Only Yitzchak

Who Was Willing to Sacrifice a Letter?

Hashem approached the Avos and offered to reduce the length

of time Klal Yisrael would be required to serve as slaves in Mitzrayim. Hakadosh Baruch Hu informed the Avos that if one of them was willing to sacrifice a letter of his name, the Jewish people would be able to leave Egypt earlier than decreed.

Yischak volunteered, surrendering the ו in his name and replacing it with a י. The numerical value of his name was reduced by two hundred ten, as a ו is valued at three hundred, while the י that replaced it is valued at ninety.

Hashem reduced Klal Yisrael's time in Mitzrayim to two hundred ten years, equal to the reduced value of the letters of Yischak's name. The geulah from Mitzrayim can thus be attributed to Yitzchak Avinu due to his sacrificing the ו from his name.

Rav Nosson Gestetner<sup>12</sup> expresses incredulity over the words of the Midrash. How could Avraham and Yaakov squander an opportunity to save Klal Yisrael? When Hashem offered to reduce our time in Mitzrayim, why did they decline His offer? Why were they not willing to lose a letter from their names in exchange for a commuted sentence?

Rav Gestetner explains that Avraham and Yaakov sought to prevent Klal Yisrael from ever being required to go into exile again. If Klal Yisrael were to have completed the full four hundred years as slaves, no other exiles would have been necessary in the future. It was only because we left Mitzrayim early that it became necessary for us to be exiled again.

בי אתה אבינו

This will not be the only time that Yitzchak Avinu will come to Klal Yisrael's rescue. When Mashiach comes, he will once again play a pivotal role in bringing the redemption. The Navi tells us, בי אתה אבינו בי אברהם לא יצענו וישראל לא יצירנו אתה ה' אבינו גאלנו, For You are our Father; though Avraham may not know us and Yisrael may not recognize us, You, Hashem, are our Father; "Our Eternal Redeemer is Your Name" (Yeshayah 63:16). Chazal teach us that the phrase "You are our father" is referring to Yitzchak Avinu.<sup>11</sup>

Avraham and Yaakov wanted geulas Mitzrayim to be a Geulah Sheleimah, a complete and total redemption, after which Klal Yisrael would never again go into galus.

Yischak Avinu's original name alludes to the Geulah Sheleimah, as the pasuk tells us, אז ימלא שחוק פינו, Then our mouth will be filled with laughter (Tehillim 126:2). שחוק, laughter, is reserved for יצ, then, referring to when Mashiach comes. However, Yischak chose to exchange the ו for a י in exchange for Klal Yisrael leaving Mitzrayim early.

The Gemara relates that at the End of Days, Hashem will approach Avraham Avinu and tell him that his children have sinned. Avraham's response is to recommend to Hashem that He eradicate Klal Yisrael and preserve His honor.

Hashem then turns to Yaakov Avinu, hoping that the tza'ar gidul banim he experienced will engender within him greater rachmanus on Klal Yisrael. However, Yaakov Avinu echoes the same sentiment as Avraham. If the Bnei Yisrael sinned, they should be destroyed. Hashem's honor must be upheld.

With this novel understanding of Yachatz, we can appreciate the remez noted by the Shaar Yissachar.<sup>14</sup> Breaking the middle matzah, the matzah of Yitzchak, is called Yachatz, יחץ. Included in this title are most of the letters of the name יצחק. This is symbolic of the fact that יצחק reduced the value of his name, allowing the majority of its value to be removed.

claims, "Palga alai u'palga alach, Half of them are on my shoulders and half are on Yours." Simply understood, Yitzchak is saying that he assumes responsibility for the sins which are perpetrated because of the influence of his son Eisav and the power Eisav holds in the world. The other half are due to "se'or she'ba'isah, the yeast in the dough," an allusion to the yetzer hara, the evil inclination. Yeast, which causes the dough to rise, is symbolic of the haughtiness that causes us to sin. We, so to speak, blame the Almighty for half our sins because the yetzer hara is G-d's creation and He must take responsibility for it. During galus we "break the matzah" — we follow the lead of Yitzchak as he declares, "Half are on my shoulders and half are on Yours."

The Chida, in his Haggadah *Simchas HaRegel*, notes that the name Yitzchak is composed of the letters of *yachatz* plus a *kuf*. The word *yachatz* brings to mind the exile of Egypt, the trials and tribulations of a 210-year servitude. The *pasuk* tells us: *Az yimalei sechok pinu, one day soon, when Mashiach arrives, our lips will be filled with laughter.* For then, everything will come into perspective; the matzah will no longer be broken and there will be no need to defend the Jewish people. It will not be *Yachatz*, but the rewarding, joyous laughter of *Yitzchak*.

25 עבדתי פניכם תשפט

It is fitting to present at our majestic tables on the sedernight a lofty idea concerning the breaking of the matzah of "yAchasz." In Zera Kodesh (Pesach), the esteemed Rabbi of Ropshitz, zy"a, explains why we break the middle matzah specifically. He refers to a teaching in the Pri Eitz Chaim (Sha'ar Chag HaMatzos, Chapter 6): The three matzos we arrange in front of us at the seder correspond to Kohen, Levi, Yisrael respectively. Thus, the middle matzah corresponds to Levi.

We learn in the Zohar hakadosh and in the writings of the Arizal that Levi is associated with the midah of "gevurah." According to the Tikunei Zohar (Tikun 70), since bodyhair is associated with the forces of "din," this is why the bodyhair of the leviim was shaved off (Bamidbar 8, 7): "והעבירו והעבירו על כל בשרם"—and let them pass a razor over their entire flesh. The Smichat Chachamim (Berachos 35a) writes that this is why the leviim were designated to accompany the korbanos by singing songs. Since they were associated with the harsh forces of "din," they were able to diminish the forces of "din" at their source.

26 Based on this understanding, the Zera Kodesh asserts that by breaking the matzah corresponding to Levi, we are symbolically shattering the force of "din" and transforming it into "rachamim." He goes on to add a fantastic "remez": The gematria of the word *יה* is 108, which is exactly half of the gematria of *יה גבור* (216). So, by breaking the middle matzah, we are symbolically breaking the force of "gevurah" in two.

This concurs magnificently, with a teaching in the Tosafists' *Da'as Zekeinim* (Shemos 12, 8): "והגו העם לעשות בליל... זכר לשלשה אבות"—the people customarily arrange three matzos on the night of Pesach... in honor of the three Avos. We find a similar teaching in the Archot Chaim (Leil HaSeder 24). According to this scheme, the middle matzah corresponds to Yitzchak Avinu, whose midah was "gevurah." So, once again, by breaking the middle matzah specifically, we are symbolically shattering the forces of "din" that hang over Yisrael and transferring them to the heads of our enemies.

Mitigating the Forces of "Din" in the Impeccable Teachings of the Esteemed Rabbi of Zidichov

As a loyal servant in the presence of his master, I would like to latch onto the coattails of the Zera Kodesh and elaborate on this notion—shattering the forces of "din" with the symbolic act of "yAchasz." We will refer to what the Magen Avraham (473, 21) writes in the name of the Maharil: After breaking the middle matzah in two, the smaller piece is left on the plate to fulfill the mitzvah of eating matzah, while the larger piece is hidden for the Afikoman—to be consumed at the end of the meal when satiated.

We will begin to shed some light on the subject by introducing a precious idea brought down by the Imrei Yosef (Pinchas) in the name of the divine kabbalist, Rabbi Tzvi Hirsch of Zidichov, zy"a. He suggests an allusion to the

sweetening of the forces of "din" in the passuk (Tehillim 65, 1): "פגל אלקים מלא מים".

As we know, the name Elokim is associated with "din." Now, the gematria of *אלהים* is 86. To mitigate the force of its "din," we must split it in half ("פגל") to arrive at 43, which is the gematria of *טוב הוי"ה* (17+26), an expression of divine mercy—"rachamim." This is apparent from the

passuk (ibid. 145, 9): "*טוב הוי"ה לכל ורחמיו על כל מעשיו*"—**Havaya is good to all; and His "rachamim" extend to all of His creations.** So, we can interpret the passuk above as follows: "*פגל אלקים*" — if we split the name Elokim, the name of "din," into two—"מלא מים"—the world will fill up with abundant "chesed," referred to as water.

We can suggest that this is alluded to by the statement from Rabbi Yehoshua ben Levi in the Midrash (V.R. 10, 5): "*תפלה עושה מהצלה*"—tefilah has the power to mitigate the "din" associated with the name **Elokim (86)**, by cutting its gematria in half to equal *טוב הוי"ה* (43).

28 There are 43 Words in Mizmor L'Todah

Hashem has illuminated the path for me to find a precious gem in sefer Tehillim (ibid. 100). In Mizmor L'Todah, David HaMelech, a"h, expresses his gratitude to Hashem for all the good and kindness he had received. Upon further scrutiny, we find that this special mizmor employs the propitious formula suggested by the esteemed Rabbi of Zidichov, zy"a, to sweeten the forces of "din." This mizmor contains precisely 43 words:

"מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ. עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה. דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו וול אהבו עמו וצאן מרעיתו. בואו שעריו בתודה הצדויותי בתהלה הודו לו ברכו שמו. כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו."

I would like to suggest that David HaMelech employs the phrase: "*דעו כי הוי"ה הוא אלקים*"—**know that Havaya is Elokim**—to modify the "din" associated with the name **Elokim** and transform it into the "rachamim" associated with the name **Havaya**. Now, since this can be accomplished by splitting the name **Elokim** in half—to arrive at the gematria of *טוב הוי"ה* (43)—he formulated this mizmor with precisely 43 words. Hence, he concludes the mizmor

by saying: "כי טוב ה' לעולם חסדו"—because "טו"ב הוי"ה His "chesed" endures forever. By splitting the name Elokim in half—טו"ב הוי"ה (43)—His "chesed" endures forever.

This explains beautifully what we have learned in the Gemara (Menachos 16a). On Yom HaKippurim, the Kohen Gadol was instructed by HKB"H to sprinkle blood 43 times before Hashem in the Beis HaMikdash. Since this holiest of days was the culmination of the Aseres Yimei Teshuvah, this was designed by His divine mercy and kindness to mitigate the "dinim" associated with the name Elokim, in keeping with the notion of "פלג אלקים מלא מים"—splitting the name Elokim in half to arrive at the gematria of "טו"ב הוי"ה.

30 The Emunah that Everything Is for the Good Sweetens the Forces of "Din"

Following this line of reasoning, we will proceed to explain the practical significance of this sacred insight from the great Rabbi Tzvi Hirsch of Zidichov, zy"a. How can we employ this device—mitigating the "din" associated with the name Elokim by splitting it in half to arrive at the gematria of "טו"ב הוי"ה? Let us refer to the Responsa (Shu"t) of the Kol Aryeh. In the introduction Pesach Tov (8), he brings down in the name of the Ba'al Shem Tov hakadosh, zy"a, an interpretation of the passuk (ibid. 136, 1): "הודו לה' כי טוב" (לה' כי טוב)—give thanks to Hashem for He is good, for His kindness endures forever.

The Toldos Yaakov Yosef (Noach) presents a fundamental principle from the teachings of the Ba'al Shem Tov. To mitigate and modify the force of "din," it is necessary to believe wholeheartedly that even that which appears outwardly as absolute "din"—divine judgment—does, indeed, contain tremendous "chesed"—divine kindness. By means of this emunah, the "chesed" is revealed, and the "din" is ameliorated. We find this to be true of Nachum Ish Gam Zu (Ta'anis 21a). Due to his exemplary emunah, no matter what his predicament, he would declare: "הו לטובה" "גם"—this, too, is for the good. For, he believed wholeheartedly that nothing bad comes from Hashem. Thus, he was able to reveal the "chesed" concealed within every circumstance of "din."

31 With this understanding, the Ba'al Shem Tov asserts that when "din" prevails in the world, the name Havaya only appears in its diminutive form—its "mispar katan"—in which the letter "yud" is valued as one rather than as ten (i.e., zeroes are dropped from tens, hundreds, etc.). Thus, its gematria equals טו"ב (17). This indicates that even at times when "din" prevails, nevertheless, there is always good—"tov"—concealed within. So, by acknowledging that even when Hashem's divine presence is concealed, He is still present with us, and we believe that His good influence is still

present, we reveal the actual "rachamim" associated with the full name Havaya. This then is the interpretation of the passuk: "הודו לה' כי טוב"—take care to always thank Hashem, even in situations where His presence is concealed—even when the "rachamim" associated with the name Havaya is only represented by its "mispar katan" with the gematria of טו"ב. For, in the merit of this expression of gratitude "כי טוב"—the abundant "chesed" of Hashem will be bestowed without any concealment. These are his sacred remarks.

The Smaller Piece Represents "Tov" and the Larger Piece Represents Havaya

We can now clarify the sacred insight of the Zera Kodesh related to the breaking of the middle matzah corresponding to the levi, whose midah was "din." Alternatively, it corresponds to Yitzchak Avinu whose midah was "din." We break that matzah into two pieces for the purpose of breaking the force of "din" associated with the name Elokim. As explained, this is alluded to by the passuk: "אלקים" "פלג" מלא מים. By doing so, we mitigate the "din" of the name Elokim, which is one word, by dividing it into the two beneficial words "טו"ב הוי"ה.

This enlightens us as to why we split the middle, intact matzah into a small piece and a big piece. The small piece

\* symbolizes the word טו"ב, whose gematria is 17; the big piece symbolizes the name Havaya, whose gematria is 26. Additionally, the small piece symbolizes the situation of "hester panim"—divine concealment—when the name Havaya is represented by its "mispar katan." The larger piece, on the other hand, representing the full revelation of Havaya, symbolizes the revelation of "rachamim" without any concealment.

33 This explains beautifully why we recite "הא לחמא עניא די" "אכלו אבהתנו בארעה דמצרים" over the smaller piece of the middle matzah corresponding to "tov." In this manner, we demonstrate that even in the midst of galus and situations of "hester panim," an inherent "tov" exists. For instance, HKB"H watched over Yisrael to ensure that they would not sink to the fiftieth level

of tumah and be doomed forever. On the other hand, we hide the larger piece of the middle matzah—corresponding to the name Havaya—to be eaten as the Afikoman at the conclusion of the seudah. Thus, we allude to the future geulah when the name Havaya, the Tetragrammaton, will be fully revealed with all four of its letters. Then, the sacred name will be complete and the heavenly Throne will be complete.

This explains fantastically why both pieces of matzah are essential to the seudah. The smaller piece corresponding to טו"ב is consumed at the beginning of the meal to fulfill the mitzvah of eating matzah; while the bigger piece corresponding to the name הוי"ה is consumed at the conclusion of the meal as the Afikoman. In this manner, we unite the two components of "טו"ב הוי"ה. Therefore, we conclude the Hallel immediately after the seudah and proclaim: "כי טוב ה' לעולם חסדו" "הודו לה'—expressing our gratitude to HKB"H for mitigating the forces of "din" with "טו"ב הוי"ה.

34 קטל בני בכורי ישראל יקרא

ונבאר בסדר סודם של דברים על פי מה שנחבאר לעיל ש'כרפס' הוא הדרך לעבודת ה' בזמן הקטנות, וכעת יתבאר פנימיות הסימן 'יחן' - אשר הוא \* עדיין בזמן הקטנות, ויתבאר הטעם הפנימי בכביעת המצה וחלוקתה לשנים.

שנהגה בזמן הקטנות האדם מרגיש שלכו  
נשבר בקרבנו, מרגיש שאין  
שלימות לעבודתו ואינו רואה כלל מה  
הוא פועל ועושה. אמנם הוא עושה את  
שלו, אך מרגיש צער ויסורים על כך  
שנתן בקטנות ואינו רואה כלל מה פועל  
ומה נהיה מכל עבודתו, וחש כסומא  
ההולך בחושך ואינו יודע את אשר לפניו,  
וגם כאשר הוא רואה שהוא עושה משהו,  
הוא מרגיש שעבודתו 'חצויה' ואין בה  
שלימות.

וזה הרמז שבכירת המצה האמצעית,  
המרמזת על פנימיות לבו של יהודי,  
בכתי גוראי של נפשו, מרגיש שהשי"ת  
חוצה ושוכר את לבו לשנים, מליבא לפומא  
לא גליא, ואינו יודע אנה הוא בא.

צפון הצנעת החלק הגדול לאפיקומן  
משיח יגיד לישראל מה שעבר על  
ישראל בכל יום

וכמענה ונחמה ללכו-השבור של היהודי  
עושים את הפעולה השניה  
לוקחים את החלק הגדול משני החצאים  
ומצניעים אותו לאפיקומן. בזה מרמזים  
ליהודי שיתחזק, ויראה שאמנם נראה לו  
שעבודתו שבויה ואינה שלימה, אינו  
יודע ומבין מה הוא פועל בכל עבודתו,  
אך האמת היא שהשי"ת מטמין את החלק  
הגדול לאפיקומן, היינו לזמן הגאולה  
העתידה - לעתיד לבוא, או אז יראה כל  
אחד ואחד מה פעל, ויתגלה לו איך גילה  
כבוד שמים בכל מעשיו, ואפילו בהסתרה  
שבתוך ההסתרה" כשהיה נתון בקטנות,  
אך כאן בעולם הזה אין האדם רואה  
מאומה בכוונה תחילה כדי להשאיר את  
הבחירה, ורק לעתיד לבוא יראה מה נפעל  
ונעשה בעבודתו. וזה הטעם שבסימני ליל  
הסדר נקרא אכילת אפיקומן 'צפון', מאחר  
שזה צפון ומוצנע עד הגאולה העתידה,  
שרק אז יראה כל אחד את גודל עבודתו

וכמו שכתוב בסיפ"מ (אחרי מעשה יא):  
"משיח יגיד לישראל כל מה שעבר  
על ישראל בכל יום ויום, על כל אחד  
ואחד מישראל בפרט", היינו שבהארת אורו  
של משיח יתברר ויתגלה למפרע לכל אחד  
מה נעשה ונפעל על ידי כל עבודתו בשנות  
הגלות והעלמה.

וזה החינוך והנחמה לבני ישראל בכל  
שנות הגלות, שבני ישראל בכל שנות  
הגלות מצפים לימות המשיח ולעתיד לבוא,  
אשר על זמן זה נאמר "עין לא ראתה"

אלקים זולתך יעשה למחכה לו" (ישעיהו 40)

בזמן הגלות בני ישראל מתחזקים בתוקף  
ההעלמה ובחשכת ההסתרה, אך  
תיכף אחרי שמתחזקים מגיעים שוב ושוב  
העלמות והסתרות, כלשון הכתוב (בראשית  
א) "ויהי ערב ויהי בקר", ואחרי שמיגע  
הבוקר שוב פעם "ויהי ערב ויהי בקר"  
ותורו חלילה, אך לעתיד לבוא יהיה כבוד  
ה' באתגליא "ויהי אור הלבנה כאור  
החמה" (ישעיהו ל טו), היינו שבני ישראל  
ידעו ויראו אז את מעלתם וגודל פעולתם  
בעולם, וכעין מה שכתב בליקו"מ (קמא טו  
ג) "כי עיקר גדולתנו ותפארתנו יתגלה  
לעתיד לבוא, שאז ידעו ויראו הכל את  
גדולתנו. כי אז יראו הכל את גדולת  
ותפארת הצדיקים והכשרים, אשריהם אשרי  
חלקם, מה רב טובך הצפון להם."

וזה הרמז בפעולה השלישית שעושים  
בסימן 'היץ', שמחזירים את החצי  
הקטן לבין שתי המצות שלימות ואומרים  
עליו את ההגדה, כי צריך לומר את ההגדה  
על לחם עוני ד'דרכו של עני בפרוסה",  
ואיתו מקיימים את מצות אכילת מצה.  
והוא רמז לכל הנהגת בני ישראל בזמן  
הזה, שהם בכחינת עני ורש, ומרגישים  
שאין שלימות בעבודתם.

אבל יחד עם זה מצניעים את החלק  
הגדול כנ"ל, מאחר שהחלק הגדול  
צפון לעתיד לבוא, שאז יתגלה לנו עיקר  
מעלתנו וגודל פעולתנו, וכמו שכתב בישמח  
ישראל (פרשת שמני) "החלק הגדול תצפון  
לאפיקומן, המרמז על סעודה דלעתיד  
לבוא". ועל זה נאמר "אין מפטירין אחר

הפסח אפיקומן" (פסחים ק"ט), היינו שאחר  
אכילת האפיקומן, היינו לעתיד לבוא, שוב  
לא יהיו הקטנות וההעלמות, ונראה אז  
איך עבודתנו עתה היתה שלימה ורצויה:

וכמה חינוך ונחמה יש בכך לנשמות  
ישראל, כאשר לפעמים יושב יהודי  
ואומר את ההגדה בלב נשכר, מאמין בכך  
שהפמליא של מעלה מגיעים לביתו נכמו  
שכתוב בזהר הק' הנאמר קודם מגילת, אך  
דוקא משום כך הוא מלא בושח וכלימה  
מהמצב שלו, כל כך קשה לו להאמין  
בערך של עבודתו, אך השי"ת אומר: "אמת,  
אתה בעולם הזה, בהסתרה ובגלות, ועל  
כן אינך רואה את ערך מעשיו, אבל דע  
והאמן שהחלק הגדול מוצנע וממתין לך  
לאפיקומן, ובכך תקבל חיות וחינוך גם  
בחשכת הגלות וההעלמה"

דהיינו שעצם חציית המצה והשאתה  
תחלק הקטן בין שתי המצות  
מבטא את המצב של בני ישראל בגלות,  
כאשר הם מרגישים שעבודתם את קונם  
לוקה בחסר, ומתוך כך מהלכים בלב  
נשכר, אולם מיד מקבלים חינוך ונחמה  
מההתבוננות בחלק הגדול המוצנע  
לאפיקומן, לגאולה העתידה, שאז יתברר  
שגם עבודתנו בזמן הזה היא שלימה  
וחשובה.

ויש להוסיף רמז ואסמכתא לזה ממנהג  
ישראל תורה לחטוף את האפיקומן,  
שהרי החינוקות מצפים לרגעים אלו של  
'חץ' ומאז הם תחילים לחפש ולראות

היכן מחביאים את האפיקומן וכו'. וטעם  
הדבר הוא כי הם יודעים שעל ידי זה זה  
הם יוכלו לקבל מתנות שלא יקבלו  
בהודמנות אחרת, וכל זה רמז לבני ישראל  
בגלות, שבהצנעת האפיקומן מקבלים אנו  
מאבינו שבשמים מתנות גדולות, שלא  
מקבלים כל השנה. דהיינו שמרמזים לנו  
עתה מהשמים שעוד יתגלה לנו גודל  
מעשינו, ומכך יכולים אנו לשאוב נוחם  
וחינוך לכל עבודתנו במשך השנה.

ונוסיה ונאמר, דהנה בחק יעקב (תעב כ)  
כתב שיש לרמוז את מנהג חטיפת-  
האפיקומן בדברי חז"ל (פסחים ק"ט) "חוטפין  
מצות כלילי פסחים, בשביל חינוקות שלא  
ישנו", וכמה פירושים נאמרו בראשונים  
בגמרא זו. וכחב חזק יעקב "ואפשר שמוזה  
נחפשת המנהג שמניחין לחינוקות במדינות  
אלו לחטוף האפיקומן שעל ידי זה לא  
ישנו ויתעוררו לשאול". ויש לומר שזה  
רמז וביאור מדוע עובר על כל אחד נסיונות  
וקטנות, היינו מדוע 'מחביאים' ממנו את  
האפיקומן בשביל שלא יראה כבר עכשיו  
את גדולת מעשיו ומעלתו, הרי לכאורה  
אם היה יודע את ערך מעשיו היה מתעלה  
בעבודתו והולך מחיל אל חיל, ועל זה  
בא המענה - "כדי שלא ישנו החינוקות",  
כדי שהאדם לא ישן בעבודתו בעולם  
הזה, היינו כדי להשאיר לאדם את הבחירה  
והעבודה, שכן על ידי עבודת האדם  
בבחירתו בזמני הסתרה והעלמה מתעלה  
כבוד שמים לאין ערוך."

41 At the Maggid's Seder - R. Krohn

We are about to break the middle matzah and set aside the larger part for the afikoman, which we will eat at the end of the meal. The afikoman is in place of the Korban Pesach, which every Jew had to partake of during the era of the Beis HaMikdash. If, indeed, the afikoman represents such a significant part of the Seder, why do we use a broken piece? Would not an entire matzah be more appropriate?

\* The KOTZKER Rebbe, Rav Menachem Mendel Morgenstern (1787-1859), said, "There is nothing as whole as a broken heart."

David HaMelech writes, זבחי אלקים ריח נשברה לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבזה, The sacrifices God desires are a broken spirit; a heart broken and humbled, O God, You will not despise (Tehillim 51:19).

Let's look at this piece of matzah before it is hidden away. Let's hold it up and learn a lesson about life and Jewish values. In the

physical world, being a complete entity is a virtue. In the spiritual world, something that seems incomplete or broken is often an

asset, because it signifies humility and a motivation for growth...

Tonight we appreciate freedom because we were broken and crushed by slavery. A person who has recuperated from eye surgery feels greater appreciation for the morning berachah, פוקח עורים, Who gives sight to the blind. One who required crutches or a walker but is now walking on his own recites the berachah, נפכין, Who firms man's footsteps, with more gratitude. Those who have had intestinal surgery recite the berachah, אִשֶּׁר יָצַר, Who fashioned man, with greater gratitude. The aforementioned were all "broken," but now their attachment to Hashem is all the more complete. Being broken ... builds.

Before the evening is over, this broken piece of matzah will become the focal point of the Seder.

Take heart, even if you have sometimes been broken; although it caused heartache and discomfort, more likely than not, you grew from the situation. And if you find yourself now in a trying time, look at the afikoman and gain strength. You too, with Hashem's help shall gain eminence before "this night" is over.

The pasuk (Shemos 12:42) states: ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, It is a night of keepings for HASHEM to take them out of the land of Egypt, this was the night for HASHEM: a protection for all the Children of Israel for their generations. The Baal HaTurim says that the night of the 15th of Nissan was divided in two: part for Yetzias Mitzrayim, and the other part of the night for the final redemption.

The broken matzah here, on the Seder night, represents that. The smaller half of matzah is eaten as we retell the story of Yetzias Mitzrayim because that geulah was "smaller," as it was an incomplete geulah, not a final redemption. The larger half represents the final geulah, which will be complete and total.

And for this reason it is hidden, concealed for most of the Seder, because the moment of the final redemption it represents is also hidden, concealed from us as we wait with hope and faith.

(Chiddushei Chasam Sofer, Pesachim 54b)

44 Shalom Rav Haggadah

Mitzrayim, but rather on the future geula (redemption). We recite shefokh hamatekha, and leshana haba'a b'Yerushalayim. Like the hidden piece of matza, the future redemption is also hidden from us. We yearn for it, but have no inkling as to when it will occur.

Perhaps the message to our children is that the future is in their hands. Just as they take charge of the Tzafun part of the afikomen at the end of the Seder, so too, they have the power to uncover the future redemption which is currently hidden. The geula is dependent on their actions. They can "steal" or, rather, help determine the future. We should reveal to our children that it's up to them to unify the nation and act in a way that will merit the final redemption. They are in control of our nation's future.

שער ליל

Bostoner Rebbe

אמונה כי הישועה קרובה ורק מפתניים שתתגלה

יחזן. נראה לבאר הענין שנוהגין להצניע את האפיקומן והתינוקות מחפשין אותו (ראה רמב"ם חמץ ומצה פ"ו ה"ג וראה חק יעקב סי' תעב סק"ב) שבא להורות על מידת בשחון ואמונה. שעל האדם להכיר ולירדע כי אפילו אם הוא כעת בכחינת הסתר פנים ויש לו קשיים שונים, אבל הישועה נמצאת כבר, אלא שהיא נעלמת מעיניו לפי שעה וכדוגמת אפיקומן המוסמן.

וזוהו הענין שמחפשים אחר האפיקומן. כי בזה הוא מורה שזה נמצא במציאות והוא רק מוסתר מעיניו ועוד מעט ימצאו בע"ה, וכמו כן כשאדם מחפש את הישועה נכנס בו ההכרה ומגלה דעתו שמאמין ובוטח שיש לו ישועה אלא שצריך למצוא, וכפי שידוע שהיה הרבה סיפורים אצל גדולי וצדיקי

למען הספק סודות

בעת יחץ לוקחים חלק הגדול ומצניעין אותו לאפיקומן, המנהג הוא שמשאירים בעת שאוכלים יצפון מעט מצה לשמירה על כל השנה, השפת אמת מבאר שזה בא לרמוז דלילה זו הוא ליל שמורים, לא רק שמירה לבני ישראל בליל ט"ו ניסן, אלא דמלילה זו נמשכה שמירה על כל השנה, דעל ידי קיום המצוות של ליל הסדר יכול האדם להמשיך שיהיה לו שמירה בגשמיות ושמירה ברוחניות לכל השנה, וזה נרמז גם בזה שמשאירים מהאפיקומן לרמוז שאנו נהיינו ונשמרין מכל שטן ופגע רע במשך השנה על ידי קיום מצוות ליל הסדר.